

ערבז משובל גדל באתרים לחים (יולי 2023)

ערגה אלוני

תמונת השער: **ערבז משובל** 20.6.2013, כפר-יהושוע, צילם עוז גולן ©

תקציר: **ערבז משובל** *Schenkia spicatum* (שמו הקודם *Centaurium spicatum*), הוא צמח עשבוני ח"ש של מקומות לחים גובהו 20-50 ס"מ. ענפיו דקים חלקים ומצולעים. העלים פשוטים, מוארכים, נגדיים. הפרחים ורודים-ארגמניים נכונים, בעלי 5 עלי גביע מוארכים העוטפים את חלקה התחתון של הכותרת דמות המשפך בת 5 עלים. חלקם העליון של שיני הכותרת נפרשים לצדדים. אבקנים 5 בולטים מעל הכותרת. השחלה עילית, עמוד העלי מוארך בולט מבין האבקנים, הפרי הלקט. מיני **ערבז** מוכרים כצמחי מרפא.

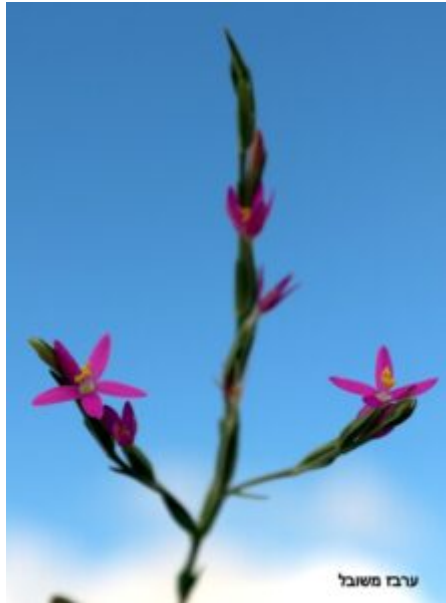
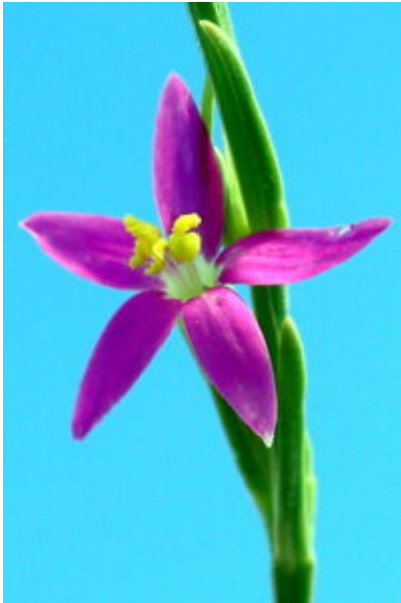

ערבז משובל המשתייך למשפחת הערבזיים, הוא צמח חד-שנתי עשבוני בעל פרחים מרשימי צבע, המתנשא לגובה של 20-50 ס"מ (Zohary 1966). גבעולי הצמח ירוקים וזקופים מסתעפים לצדדים בחלקו העליון של הגבעול. הגבעול חלק ומצולע נושא עלים מהבסיס עד קצהו. העלים מוארכים 1-1.5 ס"מ, פשוטים, נגדיים יושבים על הגבעול. בסיסם מורחב נעשה צר בראשו, שפתם תמימה. העלים חלקים ומבריקים נוטים להיצמד לגבעול בצורה מאונכת כדי להקטין את התנדפות המים.

ערבו משובל: הצמח בשיא פריחה מימין: פרחים ערוכים בתפרחת דמוית שיבולת. באמצע: סידור הפרחים וצורתם. משמאל: מבנה הצמח, העלים הנגדיים ופרח ראשון. צילמה ערנה אלוני ©

הפרחים נכונים, דו-מיניים, מסודרים בתפרחת שהיא שיבולת דלילה. הפרח צבעו ורוד ארגמן חסר עוקץ. הגביע בעל 5 אונות ירוקות מוארכות (10 מ"מ) ומחודדות העוטפות את בסיס הכותרת. הכותרת דמוית משפך (12-15 מ"מ), מאוחה בבסיסה התחתון, בחלקה העליון נפרשים חמשת אונות הכותרת לצדדים, לאחר שהיו שזורים זה בזה. מתוך הגביע בולטים 5 אבקנים גבוהים המקושרים לצינור הכותרת. זיריהם לבנים והמאבקים מעוגלים מלאי גרגירי אבקה. השחלה עילית, עמוד העלי ארוך בגובה האבקנים בעל צלקת עגולה. הפרי הלקט בן 2 מגורות. פורח בחודשים מאי עד אוגוסט.

ערבו משובל. מימין הפרח יושב על הגבעול בחיק העלה, את בסיסו עוטפים עלי גביע מוארכים. באמצע: פרחים בגילאים שונים. משמאל: הכותרת דמוית משפך, שיניה מפושקות לצדדים. האבקנים והעלי נישאים מעל מישור הכותרת. צילמה ערגה אלוני ©

ערבו משובל ידוע כצמח מרפא באזור הים התיכון ופורסם לראשונה בשם *Gentiana spicata* על ידי קרל לינאוס בשנת 1753. לצמח מסורת ארוכה ביותר בתולדות הרפואה האנושית ונחשב תרופת פלא פופולרית, שנקראה ע"י פליניוס קנטאוריום מכיוון שסגולותיו הרפואיות של הצמח התגלו לכאורה על ידי כירון הקנטאור. (Šiler & Mišić 2016) מרתח מצמחי **ערבו** משמש עד היום כתרופה עממית לשיכוך כאבי בטן, להורדת יתר לחץ דם, לטיפול בסוכרת, סילוק אבנים בכליות וכחומר לריפוי פצעים. הצמח עשיר במטבוליטים משניים: טרפנואידים ותרכובות פנוליות, ביניהם גליקוזידים של secoiridoid המופיעים כקבוצה הנפוצה ביותר של טרפנואידים. קסנטונים ופלבנואידים מייצגים בעיקר את קבוצת הפנולים. ניתוח פוטנציאל נוגדי חמצון בצמח גילה פעילות חזקה בתמציות המכילות פוליפנולים. חיידקים כמו בצילוס וסטפילוקוקוס, נמצאו רגישים לפוליפנולים שבצמח (Božunović et al 2023). מחקרים של השנים האחרונות מקדמים את השימוש ב-*C. spicatum* כמקור למוצרים טבעיים שלהם נוגדי חמצון פוטנציאליים, ריפוי פצעים ויישומים אנטי-מיקרוביאליים שעשויים להיות בטוחים לשימוש אנושי.

הצמח גדל במעונות לחים בקרקעות כבדות ועל חמרה-חולית. בבתה מופיע על קירטון-חווארי (פינברון-דותן, דנין 1991). נפוץ בצפון הארץ מהגולן לאזור הגליל התחתון, בקעת החולה, בקעת כנרת ובית שאן, כרמל, מדבר שומרון, מישור החוף, פלשת, ערבות הירדן ובקעת ים המלח. תפוצתו רחבה בעולם הישן, החל מצפון אפריקה, אזור הים התיכון אירופה ואסיה. טיפוס תפוצתו ים-תיכוני ומערב אירנו-טורני.

בשנת 2004 לאחר בדיקות מקיפות, הסוג Centaurium הופרד לארבע. נמצא שדגימות אירופיות ואוסטרליות של המין **ערבז משובל** הם למעשה טקסונים שונים. הדגימות האוסטרליות של המין זהו כטטרפלוואידיות בעוד האירופאיות הן דיפלואידיות. על כן שונה השם מ- C. spicatum ל- Schenkia spicata. (ערבז משובל הוא דיפלואידי- $2n = 22$)

ספרות

פינברון-דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה ירושלים.

Božunović J. Ivanov M. Petrovic J. Giba Z. Mišić D. Stojkovic D. 2023. Solvent System-Guided Extraction of Centaurium spicatum (L.) Fritch Provides Optimized Conditions for the Biological and Chemical Characteristics of the Herbal Extracts. <https://www.mdpi.com>

Malta Wild Plants <https://www.maltawildplants.com>

Šiler B. Mišić D. 2016. Biologically Active Compounds from the Genus Centaurium s.l. (Gentianaceae): Current Knowledge and Future Prospects in Medicine <https://www.researchgate.net>

Zohary M. 1966. Flora Palaestina. The Israel Academy of Sciences and humanities Jerusalem. Vol 3 p. 19

=====
כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע 2023 ערבז משובל גדל באתרים לחים (יולי 2023). כתב-עת "כלנית",
9.

=====

